

ҚАЗАҚ ХАН-СҰЛТАНДАРЫНЫҢ ЦИН ПАТШАЛЫҒЫНА ЖІБЕРГЕН ХАТТАРЫНДА КӨРІНІС ТАПҚАН ҚАЗАҚТЫҢ ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ЖАЗБА ТІЛІ

Мақала жақын жылдары Қытайдың бірінші Тарихи мұрағатынан табылған 1757-1831 жылдары аралығында қазақ хан-сұлтандары тарабынан Цин патшалығына жазып жіберілген хаттарға филологиялық талдаулар жасау арқылы XVIII-XIX ғасырлардағы қазақтың дипломатиялық жазба тілінің ерекшеліктерін анықтауды мақсат етеді. Мақала авторының пікірінше, аталмыш хаттардан мынадай ерекшеліктер байқалады: біріншіден, бұл хаттардың көбісі ортаазиялық «ресми» хат жазу дәстүрінің ықпалында қалыптасқан; екіншіден, адресаттармен арадағы қарым-қатынастың ерекшелігімен байланысты, аталмыш хаттарға мәнжу-моңғол тілдеріндегі кейбір әлеуметтік-саяси терминдер еніп кеткен; үшіншіден, бірсыпыра хаттардан сол кезеңдегі қазақтың ресми жазба тілінің «қазақыласа» батанғандығы байқалады – бұл жәйт біздің қазақ жазба тілінің қалыптасу тарихына байланысты ұғымымызға жаңа мазмұн енгізіп отыр.

From the middle of 18th century down to the 1820s, intensive relations had been established between Qing court and Kazakh khan-sultans. As one of the ramifications of the political, economic and cultural engagements between Kazakhs and Manchu-Chinese in the mentioned time period, quite a number of historical documents were accumulated in the imperial archives of the Qing dynasty. Most of the archival documents written in the languages other than Chinese had not been touched upon until the beginning of 21st century due to the various reasons. In 2003, under the sponsorship of the Kazakhstan national *Mädeni Mura* (“Cultural Heritage”) program, we began to carry out our researches on the historical sources kept in the First Historical Archives of China in Beijing. We found that, among the 7 000 more relevant archival documents, there are about 200 diplomatic letters by Kazakh khan-sultans addressed to Qing court and Qing borderland officials.

According to my investigation, the Kazakh diplomatic letters kept in the First Historical Archives of China were written in the time period of 1757-1828. Most of them are in Turki (or so-called “Chagatay”) language; and there are also letters in Tod-Mongolian (or “Western Mongolian”) language. Although the addressers were from various branches of Kazakh *töre* ruling house, yet the numbers of the letters sent by different *töre* branches varies according to the degrees of their engagement with Qing court: the most active addressers were Abulfeiz sultan and his descendants, then Abulai khan and his descendants of Middle Horde, and the fewest letters were sent out by the Little Horde Kazakh rulers. Being the historical documents sent out by the Kazakhs themselves, these newly found letters are extremely valuable for our further studies of both the Kazakh-Qing historical relationship and the history of Kazakh written language.

Our early studies through the philological perspective show that the Kazakh diplomatic letters keep such features: Firstly, most of these letters follow the Central Asian diplomatic epistolary tradition – this can be seen both in their formation features (the honorifics to the addressees, the content formats, and the representations of the dates etc.) and in their strong Turki (“Chagatay”) linguistic colors (lexically and morphologically). Secondly, as a special phenomenon of the particular historic period, quite a number of Mongol-Manchu social-political terms were absorbed into these Kazakh diplomatic letters; thirdly, a tendency of the “vernacularization” of the writing language can be observed: in these letters we read many Kazakh language elements which can’t be found in the Turki (“Chagatay”). This last feature encourages us to doubt about the reliability of the traditional conclusion about the forming

process of the Kazakh writing language, according to which the writing language of Kazakhs in 18th century was still in a “Turki dominated” one, and almost no “Kazakh element” can be noticed in it.